

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ННІ філології та журналістики
Кафедра новітньої української літератури та соціальних
комунікацій

Вітражі

**Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових
семінарів**

ЖИТОМИР – 2013

УДК 82 – 193.3(093)»19»
ББК 83

Рекомендовано до друку кафедрою новітньої української літератури та соціальних комунікацій ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 10.01.2013 р.)

Рецензенти:

А.С. Близнюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри редагування та основ журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

В.В. Халін – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка;

О.М. Шуневич – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів / Упор. В.І. Башманівський. – Випуск 4. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2013. – 186 с.

УДК 82. – 193.3(093)»19»
ББК 83

У збірнику запропоновано матеріали викладацько-студентських наукових семінарів, присвячених творчості українських письменників.

Для студентів філологічних спеціальностей, учителів-словесників, а також тих, кого цікавить література XIX – XX століття.

© В.І. Башманівський, 2013

Література:

1. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Ж.-П. Сартр; [пер. з фр. В. Лях, П. Таращук]. – К. : Основи, 2001. – 854 с.
2. Сартр Ж.-П., Камю А. Две грани экзистенциализма / Ж.-П. Сартр, А. Камю; [пер. с фр.]. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 352 с. – Серия "Вавилонская библиотека".

С.Л. Чернюк,

кандидат філологічних наук, доцент

З.В. Чернюк,

учениця 9 класу ЗОШ № 34

Інтерпретація новели Євгена Концевича «Жити, жити, жити!»

Починаючи з книжки оповідань «Дві криниці», виданої в 1964 році, в українській літературі важливе місце посідає творчість житомирського письменника Євгена Концевича. Вивчення його художньої спадщини – це критичні відгуки на сім його книжок [Див.: 5,6,7,8], біографічні відомості й спогади [10,13]. Також творчість Є.Концевича вивчається в контексті діяльності Житомирської прозової школи [Див: 2] та громадянського й творчого спротиву шістдесятників [12]. Більш докладний літературознавчий аналіз присутній у дослідженнях Михайла Лецькіна [10], а також Петра Білоуса [1], Романа Корогодського [9]. Тож звернення до творів Євгена Концевича з метою літературознавчого вивчення є актуальним.

Мета цієї статті – подати структурно-семіотичну інтерпретацію новели Євгена Концевича «Жити, жити, жити!». Предмет – структурно-семіотична інтерпретація, об'єкт – новела «Жити, жити, жити!». Для інтерпретації використано методику за Р.Бартом, запропоновану у дослідженні А.В.Горбань [3].

Насамперед, відповідно до вказаної методики, поділяємо текст новели на лексії – одиниці для читання, далі відчитуємо герменевтичний (загадка, яку повинен розгадати читач, або яку сам письменник розкриває далі в тексті), референційний (конкретні реалії життя, відображені в творі), комунікативний (стосується процесу комунікації персонажів), символічний (коли конкретний образ має

багато значень, об'єднаних спільною думкою або емоцією і претендує на філософську універсальність) і культурний (факти культурного життя, відображені в творі) коди, моделюємо структуру за бінарними опозиціями й структуруємо, простежуючи семантичні повтори. Текст новели інтерпретується за виданням «Клекіт глухоти» [5].

Перша лексія новели: «Академічна білизна лікарняних палат. Білі стіни, білі постелі, на вікнах фіранки білі, на людях халати білі, у хворих обличчя білі – все біле, біле, біле... аж очі ріже.

І над тобою холодна очікуюча тиша. І немов шепоче щось нудно й надокучливо: «Від цього собаки виють... Від цього собаки виють... Виють! Надривно виють на безмежний білий холод, як на зимове місячне сяйво».

Герменевтичний код (далі в статті коди позначені ГК, РК, КК, СК, КультК): у чотирьох великих реченнях присутні лише три дієслова: ріже, шепоче, виють, які всі передають активність, спрямовану на героя цієї новели, пасивність героя підкреслюється тим, що тиша «над ним», але не вказується, хто це. Референційний код: білий, лікарня, люди, хворі, ти, холод, виття собак. Комунікативний код: спілкування із зовнішніми комунікатами – це тиша, а діалог зосереджений на внутрішньому спілкуванні «я-ти», яке виявляється спілкуванням героя самого з собою, бо йдеться про суб'єктивні відчуття: «холодна», «очікуюча», «нудно», «надокучливо», «немов шепоче щось». Символічний код: символіка білого кольору як холодного, кольору місяця, йдеться, отже, про ніч. Наявна індивідуальна авторська символіка: білий як біль, білий ріже очі, після цього акцент переноситься на сприйняття вигаданих звукових образів: тиша переходить у шепіт, а шепіт у виття. Культурний код: міфопоетичні уявлення про білий колір як колір чистоти або початку, інформація з оптики, що білий колір – це поєднання всіх кольорів, відстороненість білого від конкретики життя (академічний); за прикметами, собаки виють до покійника.

Друга лексія. «І здається, в цій тиші, ось тут, над твоєю головою, дико зойкне зловісний пугач, сповіщаючи про твою смерть. Але минають дні, а пугача не чути. О, хай би вже крикнув він, це було б лише раз, а тоді...». ГК: очікуюча тиша розгадується як очікування героєм звука, який означатиме його смерть. РК: ніч доповнюється деталлю, зойком пугача, КК: бажання почути пугача. СК: порівняно з тишею – зойк і крик, порівняно з множиною попередньої лексії – пугач один і має крикнути один раз. КультК: згідно з міфопоетичними уявленнями, крик пугача віщує смерть.

Третя лексія. «Білі стіни жебонять у тиші, і я вчуваю їхню розмову про те, що в цій палаті ніхто не одужує і... не вмирає. Тут лежать вічні каліки... хроніки». ГК: з'ясовується, хто такий «ти»-«я» – невиліковний каліка, і стає зрозуміло, чому він хоче померти. РК: в палаті лежать каліки, про стан яких можна дізнатися від стін палати. КК: підслухана розмова стін, міжлюдська комунікація далі відсутня, але «я» виявляє свою належність до групи. СК: вічний стан героя – ні життя, ні смерть. КультК: нав'язує до історії побуту в радянській дійсності, коли лікарі могли не говорити хворим їхній діагноз і нічого не пояснювати з приводу лікування, культурним кодом можемо вважати біографічну інформацію про хворобу Євгена Концевича.

Четверта лексія. «Але я ні на мить не залишаю своєї страшної думки. Ні, вона вже давно втратила в моїх очах той страх. Я думаю тільки про це, більше я ні про що не в силі думати. Дивлюся на сусідів – і стає ще тужливіше. Обізватися до них – зустрінеш неприязне мовчання. Тільки блукають по стелі невиразними очима і теж щось думають. Думають, думають, думають, наче смокчуть щось безкінечно тягуче й гидке.

Я знаю, про що вони думають. І мені ще моторошніше від цього. Вже краще б стогін або крик, він примусив би здригатись, він розворушив би щось. Він одірвав би від цієї тиші, він не дав би залишитися віч-на-віч із цією приреченістю, в якій і до життя, і до смерті перетято шлях». ГК: розгадка причин неможливості спілкування, розкодування тиші як приреченості. РК: однакові думки про смерть у всіх присутніх, бажання порушити тишу. КК: неможливість міжлюдської комунікації, бо й так відомо, про що всі члени соціальної групи, в якій опинився герой, думають. СК: тиша як приреченість, порушення тиші – порушення приреченості, тобто самотності. КультК – елементи філософії екзистенціалізму, спроби людини зрозуміти суть смерті.

П'ята лексія. «А медики? Медики завжди вірні собі. Кажуть: «Сподівайтесь, боріться». Колють, ріжуть, напихають ліками, а навіщо, самі не знають». ГК: нагадування про першу лексію, де присутній ланцюжок «академічний-білий-ріже» і відповіді на питання, чому лікарня не допомагає. Активна діяльність медиків, які одержали академічну освіту (кажуть, колють, ріжуть, напихають ліками) ґрунтована на незнанні й нерозумінні пацієнтів (вони вірні собі, а не хворим). РК: медики. КК: відсутність такої комунікації, якої потребує герой, підміна її пустими словами. СК: письменник використовує слово «медики» – представники медицини, а не лікарі – ті, які лікують. Тому їхня активність зводиться до безглуздої

метушні. КультК: заперечення досягнень цивілізації, які насправді не можуть допомогти людині.

Шоста лексія. «Тоді навіщо боротися? Навіщо тратити сили?! Хай би зойкнув пугач! І ніякого, ніякого більше бажання». КК: неповноцінна комунікація, що відбувається між хворими й медиками (кажуть лише медики, хворі мовчать і думають), призводить до замикання кола (ГК): хворий хоче померти, бо медики не лише не лікують, але й не дають відповіді на головне питання. РК: зойк пугача. СК: існує одне сильне бажання, яке виключає можливість інших бажань. КультК: викриття беззмістовності ідеологічного «корчагінського» стереотипу «життя-боротьба».

Сьома лексія. «... Але враз біла пільма розривається. І пробуджується серце... То ВОНА! ВОНА! ВОНА! Як же це, сьогодні ж не її чергування? А... байдуже!» ГК: додаткова розгадка значення білого, це не просто біла холодна ніч у тиші, це біла пільма. КК: у неможливому зовнішньому спілкуванні «я(ти)» - «вони» з'являється новий елемент – «вона». РК: медсестра чи лікарка, що прийшла на роботу поза графіком чергувань. СК: художня деталь «вона» виділено прописними літерами, трикратним повторенням із знаком оклику, цим підкреслюється особлива значимість, надзвичайна важливість цієї дівчини чи жінки для героя. КультК: можна віднайти відповідність із біографією Євгена Концевича, дружина якого була медсестрою.

Восьма лексія. «Я невідривно дивлюсь на неї, впиваюсь її вродою, її очима, її постаттю білою. Очі блакитні-блакитні!.. На щоках і губах палахкотить яскраве полум'я юності. Вся її постать дихає жагучим життям. Цей подих охоплює мене. Він обпікає моє серце. Та хіба можна спалити серце? Воно ожило і засвітилось надією. І вже калатає: ЖИТИ, ЖИТИ, ЖИТИ! Калатає без кінця.

Я можу боротися. В мене стільки ще сил. Приречений на загибель корінь навіть бетон пробиває, а таки виривається до життя. Відчувати травневу зелень, пахощі лісових квітів, бачити це яскраве палахкотіння... Відчувати красу, жагу і боротьбу...» ГК: розгадка-відповідь на думку, про яку йшла мова протягом усього твору, – навіщо жити, можливість відчувати – теж життя. РК: врода жінки, рослина, що пробиває в зростанні бетон, биття серця. СК: білий колір виявляє свою спектральну і світлову природу, розкладаючись на кольори (блакитний, полум'яний, зелений), але водночас зберігаючи й себе (її постать біла). Білий із холодного стає гарячим, бо відбувається перехід від холодної думки до гарячого відчуття (почуття), відбувається перехід від статичності (відсутність дієслів) до

динаміки (багато дієслів). Символічною є трикратність повторень: біле, біле, біле... – думають, думають, думають – ВОНА! ВОНА! ВОНА! (так само «її» вродою, очима, постаттю)– ЖИТИ, ЖИТИ, ЖИТИ! – ЖИТИ, ЖИТИ, ЖИТИ!... Ці повторення (разом із розділовими знаками) складають сюжет новели. Від експозиції «біле», зав'язки «думки про смерть», через кульмінацію «ВОНА» до розв'язки «ЖИТИ» й постпозиції «як жити». Такий сюжет (з елементами концентричного в художніх деталях) дає змогу визначити жанр твору – лірична новела. КультК: твір датується 1960 роком, у післявоєнні роки активна індустріалізація змушує до роздумів над протиріччями цивілізації і природи, ці роздуми відображені також у творчості «шістдесятників».

Дев'ята лексія. «Тепер коліть мене і ріжте, що хочете робіть... Я напружу свою силу, свою волю, тільки щоб жити. ЖИТИ, ЖИТИ, ЖИТИ!.. І ніяких більше «навіщо». ГК: завершення кола, розпочатого в першій лексії, – погодження з «білим, який ріже»; завершення кола, розпочатого в п'ятій лексії, – подолання неприязні до медиків, які не знають, що роблять (бо є ВОНА – теж медик), завершення кола, розпочатого в шостій лексії, – одне бажання (вмерти) змінюється багатьма різними бажаннями, що складають основу бажання жити. КК: погодження на комунікацію не вербальну, а через спільні дії. КультК: апеляція до біографії і спогадів про Євгена Концевича як про людину неймовірної сили волі, життєздатності, доброти й почуття гумору.

Структурування: бінарна опозиція «я-ти» як внутрішня особистісна опозиція героя на початку твору означає внутрішній конфлікт, вихід за рамки самого себе, аж до метонімічного приписування своїх відчуттів об'єктам (тиша очікуюча, собаки виють, хоча очікує сам герой і завити хочеться йому), «я» лишається «поза кадром» до третьої лексії, звідки переходить до повного домінування і зростаючої активності. Одночасно бінарна опозиція «ти (я)-вони» так само базована на протиставленні на початку твору і означена примиренням, готовності підпорядкуватися «вони» заради збереження себе. Бінарні опозиції життя-смерть, тиша (самотність) – звуки (собак, пугача, сусідів-хворих, медиків), академічний білий – наповнений життям білий, бажання-відсутність бажання, одне бажання – багато бажань, бажання життя – бажання смерті, відмова від боротьби – згода боротися. Бінарні опозиції п'тьма-світло, як і один колір – багато кольорів, думка – почуття, я-вона означають повернення героя до життя.

Таким чином, поділивши текст на лексії, проінтерпретувавши значення кожної з лексій, розглянувши бінарні опозиції, які означають динаміку змін стану героя і рухають сюжет, виявляємо тонку, філігранну роботу письменника з мікрообразами, а головне – з'ясовуємо, що новела має катарсичний характер.

Література:

1. Білоус П.В. Летіти на своїх крилах / П.В.Білоус // Концевич Євген. Клекіт глухоти. Зібране / Євген Концевич. – Житомир: «Рута», 2010. – С. 527-531.
2. Вечеря на дванадцять персон: Житомирська прозова школа / Упорядн., передм., літ. ред. В.Даниленка. – К.:Генеза, 1997. – 544с.
3. Горбань Анфіса. Чотири «рецепти» прочитання тексту /Анфіса Горбань// Літературознавчі студії / За ред. П.В.Білоуса. – Житомир: ЖДУ, 2008. – Випуск 2. – С. 74-88.
4. Євген Концевич // Письменники Житомирщини [Текст]. Кн. 1 / автор-упоряд.: М. П. Пасічник, Білоус П., Л. Монастирецький. – Житомир : Пасічник М. П., 2010. – С.50-78.
5. Концевич Євген. Клекіт глухоти. Зібране / Євген Концевич. – Житомир: «Рута», 2010. – 640с.
6. Концевич Євген. Вона йшла усміхнена. Новели, оповідання, етюди / Євген Концевич. – Бібліотека журналу «Авжеж».Ч.29. – Житомир: ПП М.Г.Косенко, 2002. – 215с.
7. Концевич Є.В. Дві криниці: Оповідання, новели, етюди, спогади / Євген Концевич. – К.: Дніпро, 1990 – 191 с.
8. Концевич Євген. Тутешня кава. Про земляків і не тільки, і не стільки, і не про всіх, і не про все... статті, есеї, спогади, теревені, хармани, світлини / Євген Концевич. – Житомир: Полісся, 2000. – 238 с.
9. Корогодський Роман. Трагічна візія дитинства / Роман Корогодський// Концевич Євген. Вона йшла усміхнена. Новели, оповідання, етюди. – Бібліотека журналу «Авжеж».Ч.29. – Житомир: ПП М.Г.Косенко, 2002. – С.6-10.
10. Лецкін Михайло. Я живий на всі 200 відсотків, або Симфонія голубиноного польоту (Євген Концевич – письменник, людина, українець) / Михайло Лецкін// Лецкін Михайло. Життя сконцентрована суть (письменницька палітра Житомирщини). – Житомир: Ви-во ЖДУ ім. І Франка, 2011. – С.3-38.
11. Лецкін Михайло. «Мусиш дбати про прийдешніх». Григорій Цимбалюк. Іпостасі. – Житомир: Рута, 2011. – 240с. / Михайло Лецкін// Лецкін Михайло. Життя сконцентрована суть

(письменницька палітра Житомирщини). – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2011. – С.58-65.

12. Концевич Євген Васильович // Рух опору в Україні 1960-1990 роки. Енциклопедичний довідник / Гол.ред. Осип Зінкевич. – Київ:Смолоскип, 2010. – С.328-329.
13. Цимбалюк Григорій. Осяйні зарубки / Григорій Цимбалюк // Цимбалюк Григорій. Іпостасі. Зібране. – Житомир: «Рута», 2011. – С.6-49. – 240 с.

О. Вербовська, студентка 4 курсу
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Башманівський В.І.

Новаторство у поетичних творах О. Ольжича

Українська література впродовж століть зберігала щільний зв'язок з героїчним епосом козацьких дум. Двадцять ж сторіччя позначилося героїчною тематикою Івана Франка, Лесі Українки, Юрія Липи і багатьох інших майстрів слова.

Героїчною тематикою пронизана вся творчість О. Ольжича, вона цікавила його як явище. Митець спостерігав за всіма проявами героїчності, найяскравіші з них знаходили відбиття в його поезіях. Багато літературознавців (Леонід Череватенко, Олесь Бабій, Михайло Бажанський та ін.) намагалися дослідити традиційність і новаторство поезій великого митця, проте повністю це зробити нікому не вдавалося.

Визначальною рисою характеру О. Ольжича як людини сучасники називали одержимість. Причому ця риса виявила себе у рівній мірі і в поетичній, і в науковій, і в політичній діяльності людини-легенди, відомої під іменами: Ольжич, Кандиба, Кардаш.

О. Ольжич – це літературний псевдонім сина Олександра Олесь (Кандиби) та Віри Антонівни Сवादковської. Ще з юнацьких років О. Ольжич тяжів до археології, поезії, прози та публіцистики.

Високий рівень громадянської самосвідомості, почуття патріотизму і непересічний інтелект – таким запам'ятався сучасникам